Inspiration til udvikling af botilbud

Fysiske rammer og trivsel

Inspirationshæfte

VIVE

Introduktion

Hvordan bygger vi botilbud, hvor beboerne trives og får mulighed for at være en del af samfundet?

Hæftet er skrevet til dig, der arbejder med at udvikle og forbedre de fysiske rammer på botilbud. Det peger på overvejelser, der kan være centrale, når der skal bygges nyt, renoveres eller ændres på et botilbuds fysiske rammer.

I hæftet præsenteres centrale opmærksomhedspunkter, som er vigtige at have for øje i arbejdet med de fysiske rammer på botilbud. De fysiske rammer har betydning for beboernes trivsel på flere niveauer samtidig.

Det handler om den enkelte beboers lejlighed, dens størrelse og indretning. Det handler også om det enkelte botilbud, grænserne mellem privat og fælles og støj og sanseindtryk. Det handler om nærområdet, om muligheden for at deltage i byliv eller få ro i naturen. I sidste ende handler det også om den måde, vi har indrettet vores samfund på, og hvordan botilbudsområdet er organiseret.

Fokuserer man kun på én del, risikerer man nemlig at overse helheden og dermed en væsentlig del af den indflydelse, rammerne kan have på beboernes trivsel.

I dette hæfte får du inspiration til, hvad der kan være værd at overveje på de forskellige niveauer.

God læselyst!

Hvad er fysiske rammer?

I hæftet forstås 'fysiske rammer' bredt og inkluderer både de rum, et botilbud består af, herunder den rumlige organisering og boligstandard, og botilbuddets udendørsarealer og nærområde.

Indhold

4 **Det er vigtigt at arbejde med de fysiske rammer på flere niveauer**

6 **Rammerne skal passe til beboerne**

7 **Rumlig organisering former livet på botilbud**

8 **Små eller større beboergrupper?**

9 **Færre sanseindtryk kan gøre det nemmere at deltage i fællesskabet**

10 **Plads til at skabe et hjem**

11 **Skal botilbuddet ligge i byen eller på landet?**

Fakta om forskningsprojektet

Hæftet er baseret på et forskningsprojekt om de fysiske rammer på botilbud. Projektet er finansieret af Helsefonden.

Projektet bygger på:

- En landsdækkende elektronisk spørgeskemaundersøgelse, som er sendt til afdelingslederne på alle 2.644 afdelinger i landets botilbud. Vi fik besvarelser fra 1.125 afdelinger, hvilket er en svarprocent på 43. Data er indsamlet i september 2024.

- Kvalitative casestudier på fire botilbud for mennesker med kognitive funktionsnedsættelser. Botilbuddene er udvalgt, så de repræsenterer forskellige karakteristika i forhold til botilbuddets indre fysiske rammer (hhv. bygget og ikke bygget efter designmæssige principper) og ydre fysiske rammer (beliggenhed i hhv. landlige omgivelser eller byområder). Det kvalitative datamateriale inkluderer observationer og interviews med hhv. beboere, pårørende samt personale og ledere på de fire udvalgte botilbud. Data er indsamlet i maj, august og september 2025.

Det er vigtigt at arbejde med de fysiske rammer på flere niveauer

Der er mange faktorer på spil, når man skal bygge et botilbud eller udvikle de eksisterende rammer. Både det helt nære miljø og de overordnede strukturer har indflydelse på beboernes trivsel.

Figuren på næste side illustrerer, at det kræver opmærksomhed på mange detaljer og faktorer, når man arbejder med at skabe gode fysiske rammer på botilbud. De blå cirkler viser fire forskellige niveauer: lejlighed, botilbud, nærområde og samfund. De fysiske rammer på hvert af disse niveauer er med til at forme beboernes trivsel – og samtidig fletter rammerne på de forskellige niveauer sig ind i hinanden.

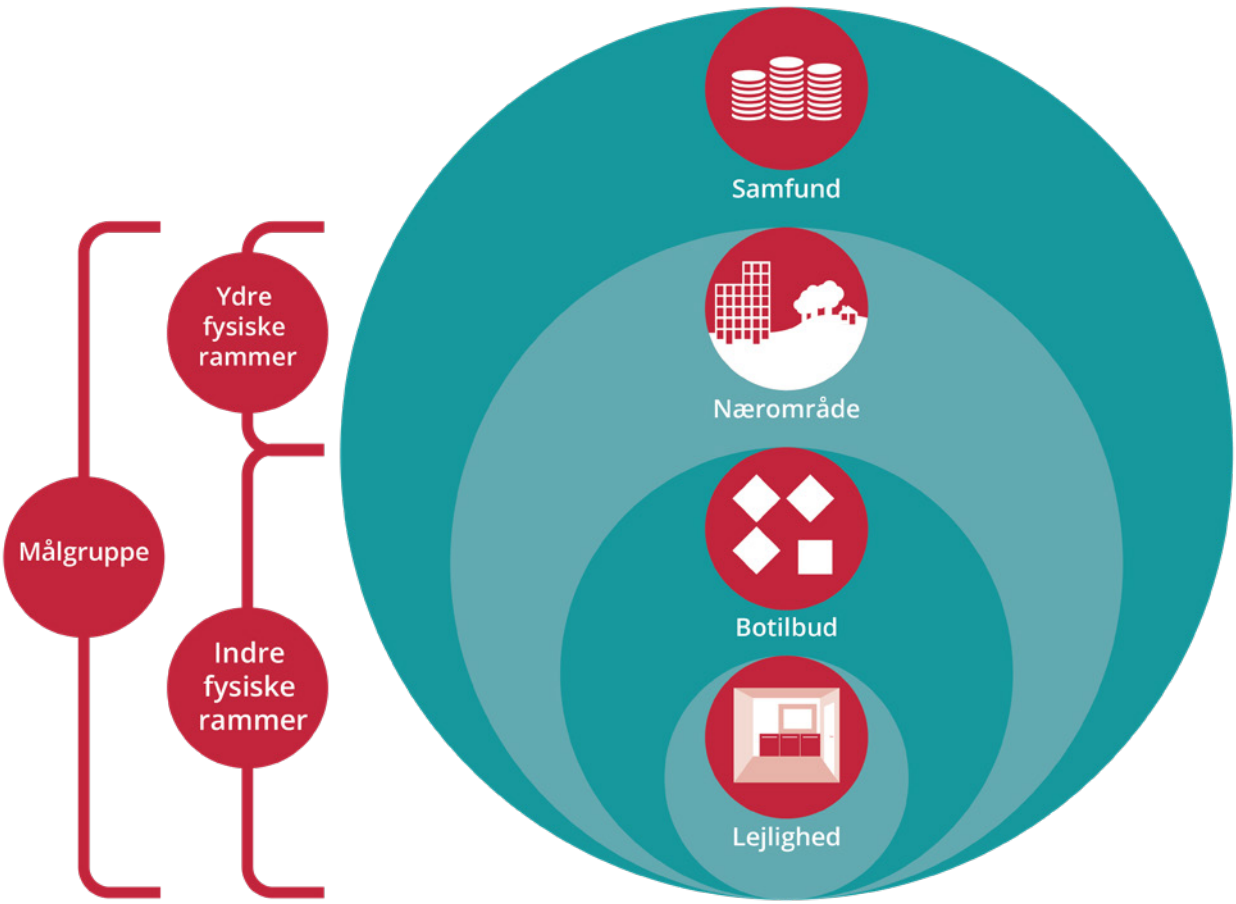
Lejlighed og botilbud hører under kategorien 'indre fysiske rammer'. I forhold til beboernes lejlighed på botilbuddet har især dens stand, størrelse og indretning betydning, mens det for botilbuddet som helhed handler om størrelse, planløsning og rumlig organisering. Nærområde betegnes som 'ydre fysiske rammer'. Den geografiske placering af botilbuddet og relationen til nærområdet spiller en stor rolle for beboernes trivsel, og det samme gør samfundets politiske, økonomiske og regulatoriske rammebetingelser, der strukturerer hele botilbudsområdet. Fokuserer man kun på ét af niveauerne, risikerer man at overse helheden og dermed en væsentlig del af den indflydelse, rammerne kan have på beboernes trivsel.

På de kommende sider beskriver vi væsentlige opmærksomhedspunkter i forhold til de tre første niveauer, mens 'samfund' hovedsageligt beskrives som en overordnet ramme, der har betydning for de fysiske rammer på botilbud – ofte er det vilkår og betingelser, som det konkrete botilbud og medarbejderne ikke har indflydelse på. Undersøgelsen har derfor primært haft fokus på de konkrete fysiske rammer på botilbud og mindre på vilkår og betingelser i samfundet generelt.

Den røde cirkel længst til venstre i figuren illustrerer, hvordan det er vigtigt at have et overordnet fokus på målgruppen. Hvilke udfordringer og støttebehov har beboerne? Er de kørestolsbrugere, hvilke sociale udfordringer har de, er de udadreagerende, eller har de sansemæssige udfordringer? Normeringen på botilbuddet har også afgørende betydning for, i hvilken grad de fysiske rammer kan understøtte trivsel. Når man skal bygge eller udvikle de fysiske rammer på et botilbud, bør man derfor forholde sig til, hvem der skal bo der, og hvilke personaleressourcer der er til rådighed. Beboernes trivsel afhænger nemlig i høj grad af, at de fysiske rammer tilpasses de specifikke forhold, der er på det enkelte botilbud.

> *Man kan godt være ude, der er masser af muligheder herude, men vi er også en normering, hvor vi ikke bare altid lige kan tage én ud og hoppe på trampolin, hvis det er det, de ville.*
>
> (Personale)

> *Har man et fysisk handicap og har mange hjælpemidler, så fordrer det også en lidt større bolig, hvis man samtidig skal have et hjem.*
>
> (Pårørende)

Lejlighed

Størrelse

Indretning

Hjemlighed

Autonomi

Botilbud

Rummenes relative placering i forhold til hinanden

Stimuli og støj

Private/offentlige grænsedragninger

Personaleressourcer og medarbejder-sammensætning

Socialpædagogisk arbejde

Institutionalisering

Nærområde

Geografisk placering

Adgangs- og deltagelsesmuligheder

Transport

Uderum og aktivitetsmuligheder

Gener fra omgivelserne

Land/by

Samfund

Økonomi

Lovgrundlag

Organisering af botilbudsområdet

Visitation og fritvalgsordning

Rammerne skal passe til beboerne

De fysiske rammer skal passe til de beboere, der skal bruge dem, og understøtte deres trivsel.

Nogle synes, at store vinduespartier giver et smukt lysindfald og en god udsigt. Andre synes, at det er overvældende at skulle forholde sig til verden udenfor.

De fysiske rammer skal spille sammen med beboernes behov og understøtte deres trivsel. Når nye botilbud planlægges eller eksisterende botilbud bygges om, bør udgangspunktet derfor være en grundig forståelse af beboerne, deres udfordringer og deres behov.

Inspirationsspørgsmål

- Hvem er målgruppen for botilbuddet?
- Hvilke behov har målgruppen?
- Hvilke udfordringer har målgruppen?
- Hvordan kan arkitekturen passe bedst muligt til målgruppen?

> *Jeg kan godt se, at man står som arkitekt og tænker: 'Prøv at se, du kan kigge ud i uendeligheden; du kan kigge ned på de grønne blade og om vinteren på det hvide landskab – hvor er det fantastisk'. Men det er det ikke nødvendigvis for borgere med kognitive udfordringer.*
>
> (Personale)

Rumlig organisering former livet på botilbud

Det har afgørende betydning, hvordan de forskellige rum på et botilbud er placeret i forhold til hinanden.

Går man fra sin lejlighed direkte ud i fællesrummet? Har personalet udkig til aktivitetsrummet? Og skal beboere passere forbi andre beboeres lejligheder for at komme udenfor?

Det har indflydelse på, hvordan beboere og personale interagerer, og hvordan beboere interagerer med hinanden. Den rumlige organisering har derfor betydning for, hvordan beboere og personale oplever livet på botilbud.

Hvis beboerne skal gå forbi hinandens lejligheder for at komme udenfor eller til fællesområderne, kan det skabe et højere støjniveau, hvilket kan genere nogle beboere. Det kan være overvældende for nogle beboere, hvis de går direkte fra deres lejlighed og ud i et fællesområde, hvor der kan være mange andre beboere.

Overvejelser omkring rummenes placering – og ikke kun deres funktion – kan være væsentlige for at understøtte trivsel og sikre gode arbejdsbetingelser.

Inspirationsspørgsmål

- Hvor skal personalekontoret placeres?
- Hvilke visuelle sigtelinjer har personale og beboere til hinanden?
- Hvordan er lejligheder placeret i forhold til andre rum?
- Hvordan bevæger man sig fra lejligheder til fællesarealer?

Lovgivning og sikkerhedsbestemmelser har også betydning

Lovgivning og sikkerhedsbestemmelser udgør væsentlige rammebetingelser for, hvordan et botilbud kan indrettes. Brandsikkerhedsbestemmelser kan eksempelvis påvirke mulighederne for møblering i gangarealer.

Disse rammebetingelser er væsentlige for at sikre blandt andet flugtveje, men kan udfordre muligheden for at skabe inviterende miljøer, hvor beboere har lyst til at opholde sig og interagere med hinanden.

Små eller større beboergrupper?

Hvad der er et passende beboerantal, afhænger af målgruppen og dens behov.

Hvor mange beboere bør der være på botilbuddet? Svaret afhænger blandt andet af, hvem der skal bo der.

Nogle beboere har gavn af, at der ikke er for mange sanseindtryk, som for eksempel støj fra andre beboere. Her kan mindre beboergrupper være en fordel. Andre beboere har stor gavn af samvær med andre beboere. Her kan lidt større beboergrupper bidrage til fællesskab. På tilbud til borgere med kognitive funktionsnedsættelser er der dog risiko for, at der kommer flere konflikter i større beboergrupper.

Inspirationsspørgsmål

- Hvordan påvirkes beboerne af at være sammen med andre?
- Hvordan er beboernes behov for fællesskab?
- Hvordan skal behovet for fællesskab afvejes i forhold til behovet for ro?

> *De er meget forskellige mennesker, der bor der, og der er i hvert fald en del beboere, der har brug for ro.*
>
> (Pårørende)

Færre sanseindtryk kan gøre det nemmere at deltage i fællesskabet

Mange beboere har gavn af, at sanseindtryk bliver reduceret.

Lyde og lugte fra andre beboere kan være en væsentlig belastning i hverdagen. Det kan være cigaretrøg fra nabolejligheden eller støj fra de andre beboere på fællesarealerne.

Særligt på botilbud for beboere med psykiske eller sociale vanskeligheder kan røg fra cigaretter være en væsentlig gene. Det kan afhjælpes ved at arbejde med ventilationen.

En anden væsentlig gene kan være støj. Hvis der er støj på fællesarealerne, kan det få beboerne til at trække sig og for eksempel spise aftensmad alene i deres lejlighed. Støjen kan afhjælpes, hvis der bliver arbejdet med akustikken, blandt andet ved at bruge lyddæmpende materialer.

Størrelsen på fællesrum, hvor mange beboere der bruger fællesrummene, og hvilke aktiviteter rummene bruges til, spiller en rolle for, hvor mange sanseindtryk beboerne bliver udsat for. Der kan arbejdes med afskærmning, hvor der med nicher bliver skabt små rum i rummet. Det giver mulighed for både at kunne være med i fællesskabet og at kunne trække sig.

Inspirationsspørgsmål

- Hvordan kan vi arbejde med at reducere sanseindtryk i rummene?
- Hvordan kan de fysiske rammer tage højde for beboernes udfordringer med sanseindtryk?
- Hvor store skal fællesarealerne være?
- Hvordan kan vi arbejde med at skabe små rum i rummet?

> *Jeg er virkelig overrasket over, hvor meget det her med rumlighed betyder for dem. (…) man kan simpelthen reducere sanseindtryk. Og når det så ikke generer dem, jamen så kan de godt deltage.*
>
> (Leder)

> *Hun [beboer] er begyndt at komme lidt mere ind i køkkenet nu og måske også, fordi der ikke er lige så proppet altid.*
>
> (Personale)

Plads til at skabe et hjem

Trivsel hænger tæt sammen med, at lejligheden føles som et hjem.

Er der plads til at invitere familien til fødselsdag? Til en sofa, som man kan se film i? Er der skabe til opbevaring af for eksempel julepynt?

Trivsel hænger sammen med, at lejligheden føles som et hjem. Det kræver, at beboerne selv kan være med til at indrette, og at der er rum til det. Muligheden for at invitere gæster er for mange en vigtig del af at føle sig hjemme. Her spiller selve størrelsen af lejligheden en afgørende rolle. Samtidig er det vigtigt, at huslejen ikke overstiger det, beboeren har råd til.

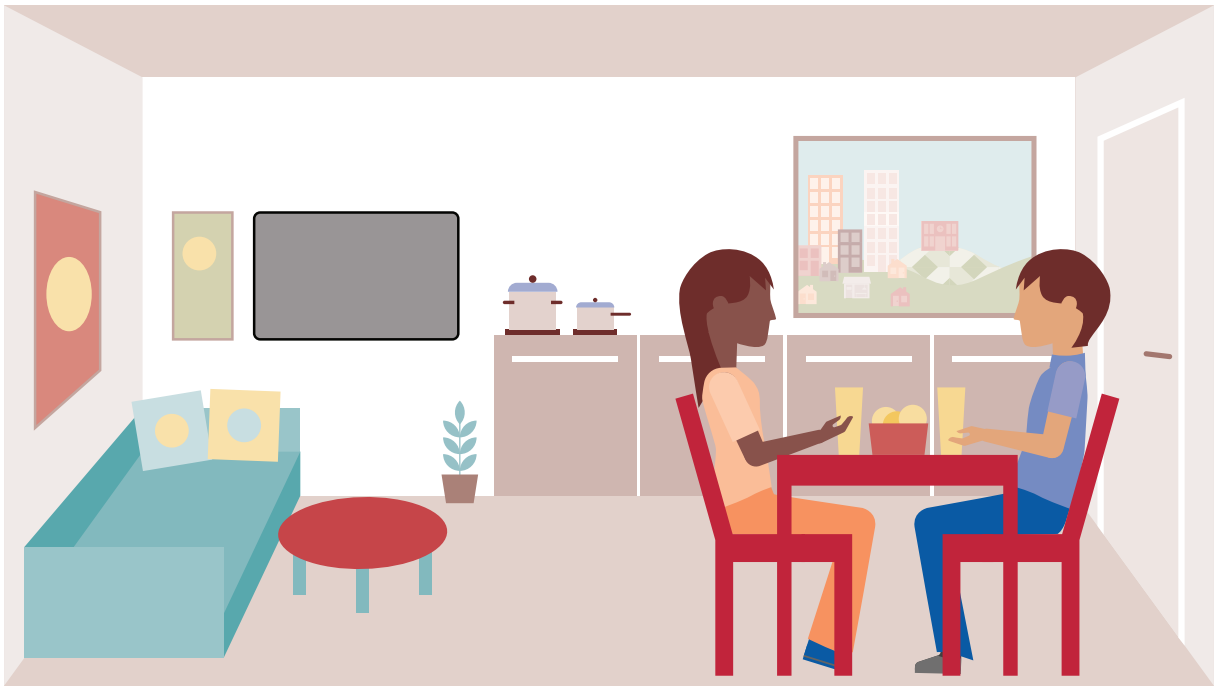
Ikke kun størrelsen, men også indretningen kan være med til at skabe hjemlighed. Det handler blandt andet om, at der er gode opbevaringsmuligheder, så beskidt arbejdstøj, julepynt og gamle minder kan blive gemt lidt væk.

Den plads, hjælpemidler optager, spiller også en stor rolle. Hjælpemidler er nødvendige, men de kan tage plads, der ellers kunne være brugt på andre genstande, som beboere forbinder med et hjem, for eksempel en sofa eller et spisebord.

Inspirationsspørgsmål

- Hvordan skaber vi en balance mellem, at der er plads til at skabe et hjem, og at huslejen ikke bliver for dyr for beboerne?
- Hvordan skaber vi plads til, at beboerne kan have gæster i deres hjem?
- Hvordan sørger vi for gode opbevaringsmuligheder?
- Hvordan bliver der både plads til hjælpemidler og til at skabe et hjem?

> *Jeg er sådan et menneske, der har mange ting og godt kan lide det.*
>
> (Beboer)

Skal botilbuddet ligge i byen eller på landet?

Om et botilbud bør ligge i byen eller i landlige omgivelser, afhænger af, hvad der giver bedst mening for de mennesker, der skal bo der.

Nogle beboere kan lide at være tæt på butikker og cafeer, andre trives ved at være tæt på naturen. Hvor et botilbud bør placeres, afhænger af, hvad der giver mening for beboerne. Derfor er det vigtigt, at der findes botilbud både i byen og i landlige omgivelser, så beboerne har mulighed for at vælge det, de trives bedst med.

Nogle beboere er opvokset på landet eller i mindre byer og trives bedst med at være tæt på naturen. Andre trives bedst ved at bo midt i byen.

Beboernes udfordringer spiller ind på deres mulighed for at færdes på egen hånd. Her spiller den støtte, som hver beboer er visiteret til, og personalets ressourcer også ind. Nogle beboere har behov for personalets støtte for at kunne benytte caféer og butikker.

> *Der er jo caféer og butikker osv., og det er der nogle af dem, der benytter sig af til at gå ned på en café og spise noget frokost eller drikke en kop kakao. Men det er jo også noget, som mange af dem har brug for støtte til.*
>
> (Personale)

> *Der skal være begge muligheder, fordi borgere er forskellige – så alle skal ikke bo i byen.*
>
> (Personale)

Hvordan bygger vi botilbud, hvor beboerne trives og får mulighed for at være en del af samfundet? Hæftet er skrevet til dig, der arbejder med at udvikle og forbedre de fysiske rammer på botilbud. Det peger på overvejelser, der kan være centrale, når der skal bygges nyt eller renoveres.
Inspirationshæftet er blevet til på baggrund af rapporten 'Fysiske rammer på botilbud – Betydning for beboernes trivsel og samfundsintegration'.

Læs rapporten

Tekst: Maria Lomborg Røgeskov, Thorben Peter Høj Simonsen, Anna Amilon, Aksel Klint Bastegaard og Nina Aagaard, VIVE
Grafik: Hanne Bang Christensen, VIVE. Layout: Hedda Bank. e-ISBN 978-87-7582-578-3. ISBN 978-87-7582-579-0. Tryk: Stibo Complete
Udgiver: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd, Herluf Trolles Gade 11, 1052 København K

VIVEs publikationer kan frit citeres med tydelig kildeangivelse. Alle citater i inspirationshæftet er anonymiseret.

VIVE